
MIHAI CIMPOI - MINISTRU MOLDOVEAN AL CULTURII

CZU : 821.135.1(478).09''19/20''(092)Cimpoi M.

Laude criticului**Nicolae LEAHU**

Stimate Doamne Președinte al Senatului, doamnelor, domnișoarelor și domnilor, ne-am întrunit astăzi aici, într-un cadru de o solemnitate polivalentă, pentru a aduce omagiile comunității universitare bălțene unui reprezentant de seamă al literelor și al științei literare, al cărui nume, cunoscut de toți, vine să se adauge cu propria-i strălucire acelei pleiade de savanți și profesori, care au creat prestigiul titlului de Doctor Honoris Causa al Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți. Este vorba de scriitorul și omul de cultură Mihai Cimpoi, membru titular al Academiei Române, membru titular al Academiei de Științe a Republicii Moldova, reputat critic și istoric literar, filozof al culturii și gânditor social, președinte al breslei scriitorilor din Moldova, deputat în întâiul for democratic al fostei URSS, Congresul deputaților poporului (și, de fapt, inițiatorul *de drept* al prăbușirii acesteia), deputat de mai multe ori în Parlamentul Republicii Moldova sau, mai pe scurt, dar mai expresiv, cu o metaforă a academicianului Eugen Simion, „*stîlp*” *al vieții culturale din Basarabia*. Și nu numai, am adăuga, avînd în vedere ponderea efectivă a timpului petrecut de Mihai Cimpoi dincolo de Prut, de Milcov, dar și de Dunăre, în ultimele două decenii, ani în care mai reușea să fie, alături de George Soros, *cel mai bun ministru moldovean al culturii* de după încheierea mandatului domnului Ion Ungureanu. Ar fi suficient, în acest sens, să amintesc doar noua tranșă a Aleii Clasicilor din Chișinău, inaugurarea Centrului Academic „Mihai Eminescu”, deschiderea la Chișinău a cîtorva filiale ale unor prestigioase biblioteci din Țară, organizarea cîtorva duzine de colocvii și simpozioane, susținerea editării, acumularea și dirijarea unor masive fluxuri de carte către bibliotecile școlare sau comunale, înființarea revistei „Viața Basarabiei”, editarea buletinului „Mihai Eminescu” etc. etc.

Stimate Doamne Președinte al Senatului, doamnelor, domnișoarelor și domnilor, așa cum în continuare, conform uzanțelor unei laude academice, ar urma să prezint principalele repere ale vieții și activității omagiatului nostru, V-aș ruga să-mi îngăduiți să omit, pe cît e posibil, sunetul sec al cifrelor, al *limbajului notarial-administrativ*, cum îl numea Mihai Cimpoi însuși într-un memorabil *Curriculum vitae* redactat cu prilejul apariției *Biobibliografiei* Domniei Sale în anul 2002.

Născut în Larga Bricenilor în dimineața zilei de 3 septembrie 1942, „în zodia Fecioarei și în anul Calului”, în familia lui Ilie Cimpoi și a Anei Habureac-Cimpoi, viitorul academician a avut copilăria oricărui fiu de țăran, care, vrăjit de lumina cuvintelor, auzite de la părinți, profesori și consăteni sau descoperite în bucoavnele timpului, a ales *calea dezrădăcinării* (a „smulgerii din țăranie”, cum o numea Marin Preda fără niciun fel de dispreț – să reținem! – față de lumea din care provenea, dar cu aspirația de a-și asuma un viitor ce i-ar permite nu numai buna gestiune – *așezare în lume* – a propriei existențe, ci însăși izbăvirea întregului neam), un drum, prin urmare, al marilor rupturi ontologice, dar și unul al re-în rădăcinării spirituale, al unei continuități sublimate *în și întru* cuvânt.

Cu probe de critică literară încă de pe băncile școlii, dezvoltate la Universitatea de Stat din Chișinău, într-un climat ideologic deloc favorabil gândirii și gândirii critice în special, Mihai Cimpoi se consideră mai degrabă un autodidact. O și spune, fără înflorituri, în CV-ul din care am mai citat: „De fapt, Universitatea mea a fost Biblioteca Națională din Chișinău (fosta „Krupskaia”, poreclită de studenți „Femeia lui Lenin”).” Mihai Cimpoi împărtășește destinul puținilor solitari adevărați ai neamului românesc din Basarabia, care, în condiții de cumplită prigoană ideologică au avut revelația mîntuirii prin Carte. Îi mulțumim acum, pentru că a avut înzestrarea spirituală necesară, dar și promptitudinea de a se afla la locul potrivit ca să o primească întregă și să-i *evanghelizeze*, peste ani, și pe mulți dintre cei prezenți în această sală.

Hărțuit de regimul comunist, mai ales pentru că a mers, intelectualmente, mereu pe contrasensul paradigmei obedienței politice, Mihai Cimpoi a fost ținut de autorități, pînă la 45 de ani, departe de orice funcție însemnată la care ar fi putut pretinde prin pregătirea sa de excepție. În pofida acestui fapt, răbdarea și perseverența întru cunoaștere îi vor răsplăti, cu o rară generozitate, *neșansele* unui timp odios cu *șansele* unor împliniri ce trezesc admirație și invidie: n-ar fi neamul nostru un neam al „dreptei cumpene” cu două perechi de ghilimele, de această dată, dacă n-ar fi așa. Domnul academician Mihai Cimpoi le rezistă însă, cu o seninătate olimpică, amîndurora: sînt *fireștile* ingrediente ale *firii*, ale *fiișării*.

* * *

Scriam, cu o altă ocazie, că deși nu duce lipsă de comentarii, opera lui Mihai Cimpoi ar trebui să fie una din prioritățile discursului metacritic în Basarabia. Pe de o parte, pentru că această întinsă operă, de peste treizeci de volume de autor, nu a beneficiat, deocamdată, de cel puțin un *studiu de sinteză*, care să-i inventarieze, analitic – pe întreaga întindere – *ideile și impactul acestora* asupra vieții literare de la noi, iar, pe de altă parte, pentru că nu avem șanse reale să destrămăm *cețurile ontologice și beznele gnoseologice* (muuult

.....
 mai vechi și decît momentul 1812!) fără a examina, cu un instrumentar la zi, opera personalităților reprezentative ale literaturii și culturii române din Basarabia. Acolo (sau... și acolo) am afla răspunsurile la simplele, dar insolubilele încă, pentru noi, întrebări: *cine sîntem?*, *cum sîntem?*, *de ce sîntem așa?* sau *altfel?* decît ne imaginăm ca cetățeni nelipsiți de imaginație.

Asemeni operei lui Ion Druță și Grigore Vieru, scriitorii care au marcat (și o mai fac, dar la alte cote de intensitate) proza/dramaturgia și poezia românească din Basarabia, opera lui Mihai Cimpoi ilustrează, poate în modul cel mai pregnant, calitățile și potențialitățile, dar și circumstanțele în care au evoluat critica și știința literară din Basarabia. A înțelege, prin urmare, revelațiile, dramele și sfîșierile interioare ale acestor opere/scriitori, ar însemna a cîștiga posibilitatea de a regîndi atît condiția creatorului și statutul „umanioarelor” în acest spațiu, cît și proiectele noastre pe termen scurt, cel puțin, dacă vom mai fi avînd, în genere, vreo idee de... viitor în afară de aceea – o boală națională mai curînd – de a ne vedea pe noi înșine cocoțați în toate funcțiile și în toate scaunele deodată.

Impunîndu-se încă înainte de debutul editorial ca o voce analitică sigură și fiind, în esență, întîiul *devotat* al criticii literare în Basarabia, Mihai Cimpoi nu-și va revendica niciodată reputația unui critic de temut (ca Gheorghe Mazilu sau Valeriu Senic, de exemplu, ale căror „desființări” s-au sleit odată cu uscarea vopselei tipografice). Totuși, *neutralitatea* atitudinii analitice a Domniei Sale a fost mai degrabă o stratagemă. Nu întîmplător i-a ținut cu atîta încrîncenare scrierile sub microscop Polifem Poligrafovici Șarikov. Îl trăda distincția (noblețea ostentativă, am putea spune) a texturilor sale. Se simțea de departe: criticul Mihai Cimpoi *vrea altceva*, are și un *program* discret, subversiv, chiar dacă presiunile ideologice l-au mai și abătut de la trebi. Nu și de la țintele strategice, însă.

Avîndu-l ca înaintemergător de luat în seamă doar pe Vasile Coroban (un critic instruit, bățios, dar și bătut; cu o capacitate de reacție cam greoaie, totuși), Mihai Cimpoi îi va da criticii românești din Basarabia un *limbaj nuanțat*, respirînd duhul unei – aproape inexplicabile, ca origine, la acea oră – culturi a expresiei. Pentru argoul proletkultist era chiar o lovitură de moarte. Comunicată calm și oarecum solemn, în eseurile lui Mihai Cimpoi *afirmația* funcționa, șupurîndu-se pe dedesubt, ca o *negație*, strămutînd – într-un fel de noapte a peniței agile – ecartamentul limbajului critic în albia tradiției românești interbelice, larg deschise de G. Călinescu, încarnarea criticului prin excelență pentru omagiatul nostru de astăzi. Fără această insurecție critică, realizată, în fond, cu mijloacele subversivității, dar și într-o teribilă singurătate, cei mai mulți

.....
dintre comentatorii basarabeni de literatură ar fi găsit foarte greu calea către constituirea limbajului lor profesional.

La fel de importantă a fost repudierea (tacită, implicit programatică) a uscăciunii analitice și a schemelor interpretative proletcultiste, Mihai Cimpoi inventînd, din mers, un *ritual* al construcției și ornamentației discursului, al încondeierii policrome a observației critice, chiar dacă, într-un târziu, metoda va fi taxată (justificat, dar într-un alt context) drept *gongorică*. De Ion Simuț. Din punct de vedere istorico-literar, ea își jucase însă rolul, ridiculizînd limbușia primitivă și pauperitatea imaginației baronilor realismului socialist. Pentru poporeni, gîndirea critică a lui Mihai Cimpoi trebuia “tradusă”, pentru oamenii de litere, însă, ea funcționa ca *model*. Andrei Țurcanu și Eugen Lungu își vor însuși creativ acest model, dezvoltîndu-l fie pe linia unei vehemente pamfletare (întîiul), fie pe cea a unor demonstrații erudite, cu accente ludico-ironice, cel deal doilea. Cu alte cuvinte, ca să fie cu adevărat, criticii basarabeni din ultimele trei-patru decenii s-au văzut nevoiți să se nască undeva pe la încrucișarea unor drumuri, ale, de exemplu, volumelor *Disocieri* cu... *Alte disocieri* sau ale lui Narcis cu... *Hyperion*.

Alt gest intelectual al lui Mihai Cimpoi, extrem de important pentru literatura română din Basarabia, constă în asumarea marilor valori ale literaturii și filozofiei universale, pe al căror fundal se vor proiecta scenele și mizanscenele actului de *re-întemeiere* (*pe cont propriu*, sublinia criticul) a literaturii române din Basarabia. Puse alături de suplele eseuri ale lui Mihai Cimpoi, „tratatele” proletkultsofilor își divulgau, flagrant, caracterul improvizat, sterila frășuire metodologică și desăvîrșita lipsă de idei noi și de termeni de comparație. Intrarea lui Mihai Cimpoi în scena literară basarabeană obliga, așadar, o întreagă comunitate profesională, ori să-și remodeleze discursul, ori să abandoneze orice veleități analitice.

Cu eseul *Narcis și Hyperion* (1980), Mihai Cimpoi îl recitea pe Eminescu de la un nivel de înțelegere și practicare a poeziei moderne la care nu s-a ridicat nici pînă astăzi un alt critic din Basarabia. A adîncit și a completat acest eseu, transformîndu-l într-un grandios șantier eminescologic, din care nu lipsesc nici studiile de înaltă rigoare științifică, nici eseurile, nici cărțile de interviuri cu eminescologi și româniști din întreaga lume, nici o monumentală ediție Eminescu (în 8 volume), nici întocmirea unor impresionante corpusuri exegetice dedicate operei Luceafărului. Uluitor ca anvergură, elanul creator al criticului vertebra, brîncușian, spiritul românesc în Basarabia, legînd lutul suferinței și înstrăinării omenești de *tăria deasupra mișcătoarelor șesuri*. Exemplară, în ordine culturală, fie și reiterînd strădaniile lui Iorga și Noica de a situa în miezul incandescent al culturii române *un model al completitudinii*, acțiunea criticului

.....
 basarabean a structurat o mentalitate, stabilizînd-o mitopoetic, ontologic și epistemologic, dîndu-i o (nu o singură, ci una, cel puțin, una înaintea celor care se vor adăuga, în timp) certitudine: EMINESCU.

În jurul nucleului eminescian aveau, deci, să se organizeze celelalte valori, valorile literare ale Basarabiei (Ion Druță, Grigore Vieru, Vladimir Beșleagă, Vasile Vasilache, Aureliu Busuioc etc.). Un proiect... utopic, riscant, pentru că deforma *realitatea canonică* în absolut, dar singurul util și posibil – în anii '60-'80 – în fața pericolului atomizării ființei naționale. Criticul își asumă acest proiect cu întreaga spaimă a intelectualului față de goluri, față de proliferarea Nimicului, scriind în continuare consistente volume despre opera lui Ion Druță, Grigore Vieru, studii și articole despre toți cei care se înscriau prin opera lor în sistemul literar eminescogenic. Este viziunea unui *canon provizoriu*, canonul care se va topi în MARELE, în adevăratul CANON, cînd va fi (dacă va fi) să fie... Iată de ce, cînd îl nemulțumea ceva la un autor de top (*secund*, să nu uităm), criticul nu ceda ispitei de a(-l) amenda, ci îi învăluia „greșurile” în efuziuni lirice, luîndu-le, ocrotitor, alături de izbînzi, sub aripă. Amendabilă desigur, ea însăși, în alte părți și în alte împrejurări, această tactică avea, totuși, la Mihai Cimpoi o adîncă rațiune critică. Între a descoperi sensuri și a căuta noduri în păpurișul semnelor, într-o “zonă” literară abia ridicată din genunchi, Cimpoi alege prim-planurile, le dă îndelungi tîrcoale (ca Moș Mihail, nucului), le contemplă, decupînd și comentînd marile simboluri, arhetipurile de maximă relevanță estetică, etică și națională. Nu-i vorbă, îl bucură și *frumusețile*, nu le cultivă însă demonstrativ, chiar dacă el însuși nu-și refuză, adeseori, și *jocul pur*. (O cercetare critică ar dezvălui un feeric tablou în acest sens).

Un anumit frison heliadesc (“Scrieți, scrieți, băieți!”) îl îndeamnă să încurajeze scrisul pe un front larg, mîngîind apostolicește în stînga și în dreapta. Acest (străvechi) întemeietor mod de a înțelege emulația va da, într-un tîrziu, propriu-zisa emulație. Într-un spațiu literar deja constituit și ordonat. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia* (1995 și alte 4 ediții) încheie, *volens-nolens*, paranteza bătăliei literare cu Leviathanul bolșevic, noua realitate politică și culturală impunînd dezideratul integrării literaturii din Basarabia în spațiul literar matricial.

Mihai Cimpoi este unul dintre puținii basarabeni, care, construindu-și visul, l-a și văzut (măcar în parte) cu ochii. Cărțile ulterioare ale criticului (dedicate lui Lucian Blaga, Duiliu Zamfirescu, George Bacovia, Ion Heliade Rădulescu, Grigore Alexandrescu ș.a.) sînt acte critice în sine, de recuperare a unor autori despre care nu i s-a permis să scrie atunci cînd o dorise, dar și gesturi de autoinstituire profesională în spațiul criticii românești ca atare. Aici i se și probează caracterul de alergător de cursă lungă, de autor capabil să creeze și într-

.....
un context lipsit de emulație și într-unul arhiplin de oferte culturale. Și să rămână. Problema e dacă obiectul laudei noastre de astăzi este și receptat, în spirit, în strădania de a fi în cultură (chiar dincolo de așa-zisa recunoaștere publică) așa cum nu știu dacă – în afară de Eugeniu Coșeriu: pornind de la aceeași basarabeană, prispă, dar în alte condiții existențiale și intelectuale – a mai dorit-o vreun basarabean. Este, poate, pe punctul de la care începe să fie înțeles. Și urmat în spirit. Multă sănătate, domnule Profesor! Multe idei, multe cărți, mulți prieteni! Iar în ceea ce privește gândul acela de taină și de netaină, pe care îl rafinează de o viață cărțile Dumneavoastră, el se va împlini: e însuși destinul tuturor celor care străbat talazurile existenței pentru a se reîntâlni cu Ithaca. Vă mulțumim și Vă felicităm încă o dată cu prilejul conferirii titlului de Doctor Honoris Causa al Universității de Stat “Alec Russo”, un titlu recunoscând la Bălți, poate cu o anumită întârziere, contribuția Dumneavoastră de excepție la dezvoltarea științei literare românești. Felicitări!